

Základní rysy křesťanské soteriologie¹

Proniknout hlouběji do křesťanské nauky o spáse není právě nejjednodušší záležitost. Na tomto místě je z vedeného důvodu možný pouze orientační nástin.

V první řadě je třeba rozlišovat **objektivní a subjektivní aspekt spásy**. Objektivní aspekt se týká spásonosné síly Kristova kříže a spadá do christologie. Subjektivní aspekt se týká konkrétního věřícího a spadá do nauky o milosti nebo do teologické antropologie. Obrazně lze říci toto: Na stromě kříže je dostatek ovoce spásy pro všechny, toto ovoce si ale musí načesat každý sám. Spása je velkolepý dar a zároveň úkol. Platí pravidlo: Bůh tě stvořil bez tebe, ale rozhodně tě nespasí bez tvého přičinění. Spása je v první řadě dar, milost. Ta ale člověka jen uschopňuje k tomu, aby sám dospěl svého naplnění prostřednictvím jednání. Cílem spásného procesu je připodobnění člověka Bohu, který sám je dokonalý, ba totální úkon sebedarování. Z uvedeného důvodu nelze podlehnout iluzi, že spása by byla pouze dar bez naší účasti. Jedině v úkonech našeho sebedarování se může uskutečnit připodobnění Trojjedinému. Sami toho nejsme schopni, za podpory milosti ze strany Boha to však možné je. Transcendentní Bůh není jen garantem naší svobody, ale také představuje výzvu k tomu, abychom samy sebe překračovali. Mělo by tudíž být pochopitelné, že v christologii se věnuje pozornost primárně objektivnímu aspektu spásy, tedy spásonosnému, potažmo vykupitelskému významu Kristova kříže.

Velmi důležité je rozlišovat **spásu podle člověka a spásu podle Boha**. Spása je v zásadě vysvobození člověka z určité svízelné situace. Pro nemocného je spásou uzdravení, pro člověk trýzněného výčitkami svědomí odpuštění a smíření, pro hladového zase nasycení a tak dále. To všechno je spása, které dobře rozumíme, spása podle člověka. Vedle toho ale existuje transcendentní rozměr spásy, které dost dobře nerozumíme, protože jde o naše sebezpřekročení, přetvoření, spása podle Boha. Izraelité dobře věděli, že touží vyjít z Egypta. To by odpovídalo spáse podle člověka. Pak ale následuje lidsky vzato ne zcela smysluplné čtyřicetileté putování po poušti. Do zaslíbené země totiž může vstoupit jediné člověk, který se proměnil, jako by zemřel a vstal k novému životu. To by byla ona spása podle Boha. **Ježíš uzdravoval, což odpovídá spáse podle člověka, zároveň ale vyžadoval víru, obrácení, proměnu smýšlení, což odpovídá spáse podle Boha**. Okolní svět rozumí spáse podle člověka, není ale s to pochopit tajemnou spásu podle Boha. Když se v onom procesu přetavování ocitne křesťan, také je bezradný a potřebuje duchovní pomoc od někoho, kdo se v dané věci orientuje a kdo je s celou spleťou problematikou dobře obeznámen.

¹ Pro další studium: srov. C. V. POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Kostelní Vydří – Praha: Karmel. nakl. – Krystal 2010, s. 309-434.

Pokud bychom zcela odstříhli z našeho vědomí a hlásání spásu podle Boha, která je pro okolní svět nesrozumitelná, hrozilo by, že se z církve stane jenom spolek pro lidštější svět, a to by bylo málo. Uvážíme-li, že se spásou podle Boha souvisí transcendence, a tudíž i naše svoboda, vše uvidíme v jiném světle. Uvědomíme-li si, že tak zvaný reálný socialismus byl vlastně projekt pouhé spásy podle člověka naprosto bez Boha, pak se nemůžeme divit tomu, že takový socialismus byl hrobem lidské svobody.

Další rozlišení se týká výrazů „spása“ a „vykoupení“. Někteří autoři užívají daná slova jako synonyma, což se ale nejeví jako zcela domyšlené. Uvážíme-li, že základem představy vykoupení je vyplacení někoho ze stavu otroctví, pak se zdá být vhodné aplikovat daný výraz výlučně na negativní aspekt spásy, tedy na osvobození ze situace hříchu a provinilosti. Výraz „spása“ je širší, protože vedle vykoupení, ospravedlnění zahrnuje ještě pozitivní aspekt procesu našeho naplnění, konkrétně dovršování procesu našeho připodobňování Kristu. Západní soteriologie se příliš koncentrovala na vykoupení, ospravedlnění, tedy na překonání hříchu, což někdy vedlo k tomu, že duchovní život se vpravdě zvrhával v to, co bychom mohli poněkud hanlivě nazvat „hříchologie“. Východní teologie kladla mnohem větší důraz na výraz „zbožštění“, tedy na pozitivní aspekt spásy. Proces duchovního života přece netkví pouze v očišťování, nehřešení, ale mnohem více v pozitivním růstu, zrání, což bývalo označováno jako osvícení a cesta dokonalosti.

Nyní k spásonosnému významu Kristova díla. Již jsme konstatovali, že spásonosný význam má nejenom Kristův kříž a jeho vzkříšení, ale celý jeho život a dílo. **Zjevitelský a spasitelský význam tohoto díla ovšem kulminuje ve velikonočním dramatu.** Z trinitárního hlediska lze říci, že právě na kříži Ježíš jako člověk daroval všechno, a tak se stal nepřekonatelnou stvořenou ikonou naprostého sebedarování Syna Otci v imanentní Trojici. Vnímání kříže jako vrcholu zjevení je metodologická zásada, která plně odpovídá Novému zákonu a navíc koresponduje s tím, co mínil Martin Luther, když hovořil o **teologii kříže** (*theologia crucis*). Teologie kříže tedy není ta část teologie, která se zabývá událostí ukřižování, jak se mylně domnívají neodborníci, nýbrž chápání Kristova kříže jako hermeneutického klíče celého zjevení. Mimochodem tento princip jasně razil velký scholastický mistr Bonaventura z Bagnoregia (zemřel 1274) a na scénu ho opět velmi rezolutně vrátil Martin Luther, autor výrazu teologie kříže.

Jak ale popsat poměr mezi událostí Kristova kříže na jedné straně a efektem naší spásy na straně druhé? Teologové se dnes shodnou na tom, že jednoznačný popis této vazby není možný. Ano, Kristův kříž je příčinou naší spásy, jak ale tuto příčinnou vazbu popsat?

Uvedený problém je patrný již v Novém zákoně, kde se setkáváme s minimálně třemi soteriologickými modely: Kříž jako vykoupení, jako oběť, jako smíření. V patristické době se připojily modely: kříž jako zásluha, kříž jako zadostiučinění.

Ani jeden z uvedených modelů není bez problémů. V zásadě se jedná pouze o podobenství, takže lze říci: Se spasitelským významem Kristova kříže je to podobně jako... S uvedenými

soteriologickými modely je to obdobně jako s novozákonními christologiemi, prostě společně ukazují k jedinému nevýslovnému tajemství, vzájemně se korigují a doplňují.